מקצתן נעשין עדים. ויעידו בפני מבריחם דגבי דיני נפשות עדות בעינן לכתיב (דברים יח) על פי שנים עדים יומת המת לא יומת וגו׳: ומקצתן נעשין דיינים. אבל המעידים לא יעבו וידונו עמהם דהרחוי להעיד אית ליה לרבי טרפון נעשה דיין אבל עד עצמו לית ליה דנעשה דיין וגבי עדות המדמה גופה נמי לא אכשרנא במתני׳ להיות העדים נעשים דיינים דאם כן למה לי יוציאו מבריחם יעידו בפני יחיד ואחר כך יעבו הם עמו ויקדשו והכי אמרינן ליה בפרק שני דכתובות (דף כא:): כולן עדים הם. דאויס להעיד: והצילו העדה. יעבדו בזכותו: **מתני׳** כל השופרות. בין של איל בין של יעל: שהוא קרן. אינו קרוי שופר וגבי יום״כ שופר כתיב (ויקרא כה) והעברת שופר תרועה ובפרק בתרא (דף לד.) גמרינן ר״ה מיובל: בקרן היובל. ויובל דיכרא הוא כדמפרש בגמ׳: **גמ׳** אקרו קרן ואקרו שופר. אקרו קרן כדאמרן ואקרו שופר. אקרו כדאמרן כל השופרות נקראו קרן שנאמר [2] במשוך בקרן היובל [3]: **גמ׳** [4] שפיר קאמר רבי יוסי ורבנן כל השופרות אקרו שופר ואקרו קרן דפרה קרן אקרי שופר לא אקרי דכתיב [5] בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו ור׳ יוסי אמר לך דפרה נמי אקרי שופר דכתיב [6] ותיטב לה׳ משור פר אם שור למה לה׳ ואם פר למה שור אלא מאי שור [7] פר משופר ורבנן כדרב מתנה דאמר רב מתנה מאי שור פר [8] שהוא גדול כפר עולא אמר היינו טעמא דרבנן כדרב חסדא דאמר רב חסדא מפני מה אין כהן גדול נכנס בבגדי זהב לפני ולפנים לעבוד עבודה לפי [9] שאין קטיגור נעשה סניגור ולא והא איכא דם פר הואיל ואשתני אשתני והא איכא ארון וכפורת וכרוב חוטא בל יקריב קאמרינן והא איכא כף ומחתה חוטא בל יתנאה קא אמרינן והא איכא בגדי זהב מבחוץ מבפנים קא אמרינן שופר נמי מבחוץ הוא כיון דלזכרון הוא כבפנים דמי והא תנא מפני שהוא קרן קאמר חדא ועוד קאמר חדא דאין קטיגור נעשה סניגור ועוד מפני שהוא קרן ור׳ יוסי אמר לך דקא אמרת אין קטיגור נעשה סניגור הני מילי מבפנים והאי שופר מבחוץ הוא ודקא אמרת מפני שהוא קרן כל השופרות נמי אקרו קרן אביי אמר היינו טעמייהו דרבנן שופר [10] אמר רחמנא ולא שנים ושלשה שופרות והא דפרה כיון דקאי גילדי גילדי מיתחזי כשנים ושלשה שופרות והא תנא מפני שהוא קרן קאמר חדא ועוד קאמר חדא דשופר אחד אמר רחמנא [11] ולא שנים ושלשה שופרות ועוד מפני שהוא קרן ורבי יוסי אמר לך דקאמרת שופר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה שופרות כיון דמחברי אהדדי חד הוא ודקאמרת מפני שהוא קרן כל השופרות נמי אקרו קרן מאי משמע דהאי אבלא לישנא דדכרא הוא דתניא אמר רבי עקיבא כשהלכתי לערביא היו קורין לדכרא יובלא ואמר ר״ע כשהלכתי לגליא היו קורין לנדה גלמודה [12] מאי גלמודה דא מבעלה ואמר ר״ע כשהלכתי לאפריקי היו קורין למעה קשיטה למאי נפקא מינה לפרושי [13] מאה קשיטה דאורייתא מאה דנקי אמר רבי כשהלכתי לברכי הים [14] היו קורין למכירה כירה למאי נפקא מינה לפרושי [15] [16] אשר כריתי לי אמר ר״ש בן לקיש כשהלכתי לתחום קן נשרייא היו קורין לכלה נינפי דנינפי מאי קרא [17] יפה נוף משוש כל הארץ ולתרנגול שכוי אמר רב יהודה אמר רב ואיבעית אימא [18] ריב״ל מאי קרא [19] מי שת בטוחות חכמה או מי נתן לשכוי בינה מי שת בטוחות חכמה אלו כליות [20] או מי נתן לשכוי בינה זה תרנגול לוי איקלע לההוא אתרא אתא גברא לקמיה אמר ליה קבען

דרחמנא אמר ושפטו העדה והצילו העדה. תימה דבפרק אלו הן הגולין (מכות דף יב.) נפקא ליה מקרא אחרינא דאמר מנין לסנהדרין שראו באחד שהרג את הנפש אמן הורגין אותו עד שיעמוד בב״ד [2] תלמוד לומר עד עמדו לפני העדה למשפט ויש לומר דעיקר דרשה מהתם וקרא דהכא איצטריך דלא יליף [3] מהתם לשאר דיינין להצילן ב״ד אחר דשאני התם דאמר רחמנא והצילו העדה ומיהו הוא הדין לענין מכה תבירו כדמוכח בפ׳ התובל (ב״ק דף נ: ושם) ובעד נעשה דיין יש דיינים תלוקים כמו שפירשנו בפ׳ ג׳ דכתובות (כא: ושם ד״ה הנח) דבעדות החדש דאורייתא עד הרואה הוא דנעשה דיין ובקיום שטרות דרבנן אפילו עד המעיד נעשה דיין ובדיני נפשות אפילו עד הרואה אין נעשה דיין [4]:

חוץ משל פרה. הא דלא קתני נמי חוץ משל ראש דשל ראש נמי איקרי קרן דכתי׳ (דברים לג) וקרני ראם קרניו וכתיב (תהלים כב) ומקרני רמים עניתני ושמא אינם תלוים ואינם רואים לשופר: **והיה** במשוך בקרן היובל. תימה דלא מייתי קרא דילתא דכתיב (בראשית כב) בסבך בקרניו ואע״ג דהתם קרא מחיים [5] דה״ג מייתי לה בגמרא בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו וי״ל דנראה ליה לתמוי האי מעוס דכתיב ביה שופר: **אקרו** קרן ואקרו שופר. פירש רש״י אקרו קרן כדאמרן ואקרו שופר דכתיב במשוך היובל וכתיב ויהי קול השופר יש מקשין אמאי לא הביא האי קרא דמתניתין במשוך בקרן היובל כשמעכם קול השופר להוכיח דכל שופרות אקרו שופר שעות להקשות וקל להבין דאדרבה מהאי קרא מוכח דשופר אקרי קרן ועוד צריך להוכיח דבעלמא שופרות אקרו שופר [6]:

חוטא בל יתנאה קאמרינן. וגבי שופר מתנאה נמי בקול תקיעתו: **כיון** דלזכרון קאתי. תימה אפוד וחשן נמי לזכרון קאתו כדכתיב בקרא [7] וי״ל דהשבטים זכרון הם: **ולא** שנים ושלשה שופרות. ולא דמי למיית שופר [8] דמתו שופר דדפרה בקוטנטרס דעל גלד ראשון אמוסף גלד שני שפת השני בתכליתו של ראשון והקול יוצא דרך כולם:

לנדה גלמודה. ונפקא מינה כדדרשינן בסוטה (דף מב.) כי עדת חנף גלמוד (איוב טו): מלוגלוגות

ונעשה עד אין נעשה עליה עוד דיין בעדות עצמו אלא אם כן מעידין אחרים בפניו ואגרא בעינה דגזירת הכתוב היא דכתיב ועמדו שני האנשים וגו׳ בעדים הכתוב מדבר (שבועות ל.) לפני ה׳ היינו לפני הדיינין אשמועינן קרא דלריך להעיד שנים לפני הדיינין אבל העדים אינן חוזרין ויושבין ודנין (רשב״ם ב״ב קיד.). **במשוך.** בתקיעה אחרונה בהגרלין המוקע את הקול (והושע ו ה). **מפני מה אין כהן וכו׳.** מגיד שאינו משמש לפנים בשמונה בגדים שהוא משמש בהם בחוץ שיש בהם זהב לפי אמאן קטיגור נעשה סניגור אלא בד׳ בגדי הדיוט וכולן של בוץ (ויקרא טז ד). **גלמודה.** שולדת בלא״ז (ישעיה מט כא). **גמודה.** בדולה כמו ויגמל (בראשית כא) (סוטה מב.). **קשיטה.** מעה אמר ר״ע כשהלכתי וכו׳ (ותרגומו תוכלן טוסים חריפים בכל מקום כגון עוכר לסומכ) (בראשית לג יט). **אשר כריתי לי.** כפשוטו כמו (שמות כא) כי יכרה איש ומדרשו עוד מתייחב עד הלשון כמו אשר קימיי (בראשית נ ה). לשון מקח (דברים ב ח). **יפה נוף.** עיר שהוא יפה לשון נוף של אילן. דבר אחר כלא של יופי שכן קוראין בכרכי היס לבלה נגפי. ומנחם מבריו כמו שלשת הנפש קונטרילי״ה בלע״ז (יהושע יח) וכו׳ (תהלים מח ג).

מסורת הש״ס עם הוספות

א) כתובות כא: גיטין ה: ב״ק נ: ב״ב קיד. סנהדרין לד:, ג) [ברכות נט. קידושין דף ה.], ג) סוטה מב., ד) [סוטה יג.], ה) [חולין נב.], ו) לעיל יא., ז) [ב״ק סה:], ח) לעיל י., ט) [וע״ע תוס׳ ב״ב קיד. ד״ה אבל וד״ה אין], י) שמות כח יב וכטו, כ) [לקמן מז:].

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה אקרו קרן כו׳ קול השופר הס״ד ותס״כ מה״ד קרן אשכחן דאקרי דכתיב וקרני ראם קרניו של כבור שורו הס״ד: (ב) ד״ה שור שהוא כפר ביום כו׳ אי עז כי יולד ופר אינו נקרא:

גליון הש״ם

גמ׳ שפיר קאמר ר״י. כעין זה בפסחים דף כח ע״ב: שם ולא שנים ושלשה שופרי. עי׳ סוטה דף יז ע״ב תד״ה כתבה על שני:

תורה אור השלם

א) וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה בֵּין הַמַּכֶּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם עַל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה: וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ: [במדבר לה, כד-כה]

ב) וְהָיָה בְּמִשְׁךְ בְּקֶרֶן הַיּוֹבֵל כְּשָׁמְעֲכֶם אֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר יָרִיעוּ כָל הָעָם תְּרוּעָה גְּדוֹלָה וְנָפְלָה חוֹמַת הָעִיר תַּחְתֶּיהָ וְעָלוּ הָעָם אִישׁ נֶגְדּוֹ: [יהושע ו, ה]

ג) בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנַי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח יַחְדָּו אַפְסֵי אָרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה: [דברים לג, יז]

ד) וְתִיטַב לַיְיָ מִשּׁוֹר פָּר מַקְרִן מַפְרִיס: [תהלים סט, לב]

ה) וַיִּקַּח אֶת חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה שָׁם אָהֳלוֹ מִיַּד בְּנֵי חֲמוֹר אֲבִי שְׁכֶם בְּמֵאָה קְשִׂיטָה: [בראשית לג, יט]

ו) אֲבִי הִשְׁבִּיעֲנִי לֵאמֹר הִנֵּה אָנֹכִי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שָׁמָּה תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת אָבִי וָאָשּׁוּבָה: [בראשית נ, ה]

ז) יָפֶה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ הַר צִיּוֹן יַרְכְּתֵי צָפוֹן קִרְיַת מֶלֶךְ רָב: [תהלים מח, ג]

ח) מִי שָׁת בַּטֻּחוֹת חָכְמָה אוֹ מִי נָתַן לַשֶּׂכְוִי בִינָה: [איוב לח, לו]

הגהות וציונים

(א) כת״י כולן **עדים הן** ואין עד יכו׳, וכ״ה ברש״י ובב״ק: (ב) [**כשמעכם את** קול **השופר** כך איתא בר״ף ובראש״ש] (גליון): (ג) צ״ל **משור**, וכ״ה בדפו״י (הגי׳ יעב״ץ): (ד) בכת״י הגירסא מאי שור פר **שור** שהוא **פר** עולא וכו׳, וכ״ה ברש״י (וע״ע ריטב״א): (ה) בכת״י ובדפו״י נוסף **אחד** (וכמו להלן בסמוך): (ו) נדפ״ל **ואיתימא** ריב״ל, (רש״ש, מנחת יהודה), וכ״ה בכת״י ובדפו״י. ובנ״א מכת״י הגי׳ **ואיתימא ר׳ אלעזר**: (ז) בכת״י נוסף **דאמר מר** (ברכות סא ע״א) **כליות יועצות**: (ח) בדפו״ר וגבי **ר״ה** (וכ״ה בר״ן ובריע״ב) ומהרש״א הגיה כלפנינו, ובדפוס קראקא הגי׳ **יובל**, וכ״ה ברש״י שברי״ף, וכן הגיהו בגליון הר״ן, (וע״י יום תרועה): (ט) צ״ל **חלקות**, וכ״ה ברש״י שבעין יעקב (רש״ש), ועי׳ חכמת מנוח, וכ״ה בתוס׳ הרא״ש): (כ) צ״ל דלא **נילף** (באה״מ): (ל) צ״ל מחיים **כתיב ה״נ** מייתי (באה״מ): (מ) [עי׳ מהרש״א וע״ע בתי״ט העתיק בזה״ל ועוד צריך להוכיח דבעלמא **אקרי שופרות בלא קרן**] (גליון): (נ) כ״ה בנ״א מכת״י בגמ׳ בל **יתנאה**, וכ״ה במאירי (ועי׳ בירושלמי יומא פ״ז ה״ג), וכן העתיק בס׳ יום תרועה בכל הסוגיא:

עין משפט נר מצוה

ז א מיי׳ פ״ה מהלכות עדות הלכה ח סמג עשין קט טוש״ע מ״מ סי׳ ז סעיף ה: ח ב סמג עשין מג טוש״ע מ״מ סי׳ מקפו ס״א:

רבינו חננאל

שראו אחד שהרג את הנפש מקצתן נעשו עדים ומקצתן נעשו דיינים דברי ר״ט רע״א כולן עדים הן ואין עד נעשה דיין ודחינן כי אמר ר׳ עקיבא בדיני נפשות אבל בענין ר״ח אפי׳ ר״ע מודה: **ירושלמי** ר׳ הונא הוה חכים שהדי לחד בר נש אזל בעי מידון קומיה וכפר ביה כו׳. ואסיקנא ושרא רב הונא גרמיה מן ההוא דינא ואזיל ואסהיד עלוי קומי ב״ד חורון: **קידשוהו קודם לזמנו** או לאחר עיבורו יום אחד יכול יהא מקודש ת״ל תקראו אותם אלה הם מועדי. כלומר אם תקראו אותם בזמנן הן מועדי ואם לאו אין מועד. קודם לזמנו יום כ״ט לחודש. לאחר עיבורו יום ל״ב. ביומי דר׳ ברכיה אישתתקן. אמר לון שמעתין דאתקדש יחהא וארכנון בראשיהון וקבלון: **מתני׳ כל** השופרות כשרין חוץ משל פרה מפני שהוא קרן. ואמרינן שפיר קאמר ר׳ יוסי לרבנן כל השופרות נקראו קרן כו׳ ורבנן כל השופרות נקראו שופרות היובלין ואקרו קרן של פרה קרן אקרי שופר לא אקרי כו׳: **מאי שור פר שהוא מפר.** כלומר שור הנולד מפר שהוא חזק ואמרין בכחו לפיכך הוא חזק ושמן מובחר שבשוורים ולא משור זקן שכבר כחש כחו: **קטיגור מלשון רכיל.** פירוש סניגור מלין ישר. פי׳ חוטא בל יתנאה [2]. אדם שחטא לא יתנאה בכלי זהב ויכנס לפני ולפנים. **קרן של פרה** כיון דהוא גילדי גילדי כשנים ושלשה שופרות זה בתוך זה נזדמן והתורה אמרה שופר אחד לא שנים ושלשה שופרות: **כתיב והיה במשוך בקרן היובל.** ופי׳ ר׳ יוסי בקרן האיל לפיכך אמר מאי משמע דהאי יובל דכתיב בהאי קרא איל הוא שכן בערבייא קורין לאיל יובלא: **מאה קשיטה.** מאה מעה. שכן באפריקא [3] קורין לכלה נינפי והוא לשון יוחני: מי שת בטוחות חכמה

חשק שלמה על ר״ח

[2] לוי תחסר בתרי דיני ול״ל קורין למעה קשיטה ומתוס קן נשרייא קורין לכלה כו׳.

ליקוטי רש״י

אין עד נעשה דיין. המעיד על הדבר אין נעשה עוד דיין בתוכו דבר וגם אם ראה את הדבר

מסורת אור הלבנה

[1] מי שת בטחות חכמה. מי נתן לשכוי בינה. מי שת בטחות חכמה אלו כליות. מי נתן לשכוי בינה. זה תרנגול. לוי איקלע לההוא אתרא. אתא גברא לקמיה. אמר ליה. קבען. אמר ליה. אגרא בעינה. אגרא בעינה. אגרא בעינ